

РЕЗЮМЕ

В. А. Кóсяк. До проблеми соціалізації.

У статті обмірковано різновекторні сили, що «правлять» соціальну поведінку людини поза офіційними виховними і освітянськими структурами. Охарактеризовано деякі позаінституалізовані фактори, які стихійно і стохастично впливають на соціалізацію особистості.

Ключові слова: «практична мораль», «духовна мораль», «чорні істини», безпека, протистояння злу, прискорення ритмів, вільний час, демографічна ситуація, неогуманізм, преформація.

SUMMARY

V. A. Kosyak. To the Problem of Socialization.

Raznovektornye forces which «govern» social conduct of man out of official educate and educational structures are comprehended. Some vneinstitutializirovannye factors which elementally and stokhastichno influence on socialization of personality are characterized.

Key words: «practical moral», «spiritual moral», «black truths», safety, opposition an evil, ubystrenie of rhythms, spare time, demographic situation, neogumanizm, preformaciya.

УДК 165

Т. М. Карпенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ГУМАНІТАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИДУ НОМО SAPIENS ДОБИ ТЕХНО-НАУКИ

У статті проаналізовано гуманітарні перспективи сучасної людини як синтез духовного та фізичного крізь призму технологофікації її буття. Наголошено на загрозі втрати людиною своєї людської сутності, формуванні нової істоти, яка не є людиною в усталеному розумінні, тенденції до симбіотизації раціональних і тілесних структур людини й техніко-технологічних систем з технологічною сингулярністю у тезаурусі можливостей.

Ключові слова: людина, гуманітарні перспективи, техно-наука, трансгуманізм, технологічна сингулярність.

Розвиток сучасної цивілізації примножує загрози виживання людства. «Який результат розвитку людства за панування культури індустріального суспільства та європейської науки як її ключового елементу? Результатом стала втрата людством інстинкту самозбереження. Можна навіть говорити про виражену схильність людства до самогубства як виду» [7, 9]. Це й загроза ядерного самознищення людства, трансформації природи людини завдяки

новітнім видам технологій, багатоаспектна загроза екологічної катастрофи, вичерпання ресурсів через неконтрольоване їх споживання і низка інших глобальних проблем. Вторгнення, що поглиблюється, інструментального інтелекту у природні процеси починає торкатися найбільш інтимних основ буття. «На початку третього тисячоліття нашої ери передова громадськість із великою занепокоєністю заговорила про ерозію гуманізму і навіть кінець прогресу, про смерть людини як людини» [15, 89]. В таких умовах загострюється усвідомлення того, що життя людини, людства – це абсолютна, найвища цінність.

Водночас технологічний розвиток доби техно-науки продовжує загострювати виклики людині як біопсихосоціальної істоті. Це зумовлює певні світоглядно-методологічні трансформації у поглядах на техніку, технологію та науку в цілому. Адекватне розуміння таких трансформацій неможливе поза з'ясуванням сутності цілої низки процесів. Як впливають новітні технології на людей уже зараз і які можливі перспективи розвитку (еволюції) людини в умовах засилля вищезазначених технологій? Що відбувається і може відбутися з людиною як із біологічною та соціальною істотою? Що відбувається з її психікою та духовністю? Отже, нашим завданням постає дослідження гуманітарних перспектив сучасної людини як синтезу духовного та фізичного крізь призму технологізації її буття.

У XX ст. до світу людської екзистенції додалися мікро- і макросвіти, невідчужимі безпосередньому сприйняттю наших органів чуття. Вирішальним чинником у біосфері постала техніка, сама вона дозволяє маніпулювати постійно розширюваним у XXI ст. світом людської екзистенції. Однак вона виступає амбівалентним чинником: дозволяючи раціоналізувати людську діяльність, вона спричиняє і негативні наслідки. «Людина, потрапляючи під всевладдя техносфери, перевтілюється духовно заради споживацьких потреб. Поріднившись із своїм творінням, вона стає як матеріально, так і морально відчуженою від природи, дедалі більше перевтілюючись у конструктивний елемент біосфери» [14, 11]. У техногенному світі власне людська реальність і реальність технічна співвідносяться як частина і ціле відповідно. Поступово світ набуває нового постлюдського забарвлення, і це постає глибинною причиною проблем як екологічного, так і гуманітарного характеру.

Технологія починає використовуватися не лише для перетворення природи на благо людини, прибічники техно-наукового активізму дедалі більше уваги приділяють самій людині, зміні її природи. Ф. Фукуяма, наприклад, вважає цю тенденцію найсуттєвішою загрозою сучасної біотехнології, що призведе нас до «постлюдської» фази історії. Він зазначає: «Це важливо, на мою думку, тому що природа людини існує, що це осмислене поняття, що вона забезпечує усталену неперервність нашого існування як виду. Саме вона спільно з релігією визначає наші найфундаментальніші цінності» [20, 7].

Проте зараз важко зробити об'єктивні висновки щодо наслідків застосування біотехнологій через відсутність цілісного уявлення щодо

досліджуваних процесів, неповноту інформації [8, 65]. Мається на увазі, що ми не володіємо знанням щодо відтермінованих наслідків застосування подібних технологій. Водночас ми не можемо сказати з будь-якою мірою впевненості, скільки саме часу потрібно для того, щоб ці наслідки не стали незворотними. До певної міри ми стикаємося з парадоксом: в умовах інформаційного суспільства, засилля всілякої інформації ми опиняємося перед проблемою «інформаційного голоду», нестачею інформації певного роду. За обставин «відсутності необхідної інформації немає можливості для реалізації перспективних планів» [6, 114].

Сучасні наука і філософія розглядають людину як біопсихосоціальну систему за домінування соціальної складової. Дійсно, докорінні зміни у структурі соціуму і навколишнього середовища справляють істотний вплив на біологічний, психічний і соціальний виміри буття сучасної людини. Номінація *sapiens* постає як жива істота, усю сукупність здібностей якої можна умовно поділити на дві частини: перша з них охоплює ті здібності, які позначені словом «*sapiens*», тобто інтелектуальні здібності; друга – ті властивості, що позначені словом «*homo*» (тобто її геном, тілесність, несвідоме, нейросистема тощо) [9, 17].

У процесі техногенного розвитку піддаються суттєвій техносферній трансформації людські якості. Змінюється біосфера не лише поза людиною, але й усередині неї – у тілі та психіці. Людина, дедалі більше занурюючись у штучний світ, поступово втрачає свої природні властивості і набуває соціально-техногенних [11, 102]. Людина завжди протягом усього часу свого існування на Землі впливала і на навколишній світ, і тим самим на себе. Але зміна її власної природи при цьому, як правило, залишалася вторинною, ненавмисною. Нас цікавлять навмисні зміни. Однак існує одна, досить суттєва, різниця між впливом людини на навколишнє середовище і на власну природу. У першому випадку ми маємо дещо на зразок масштабу, точки відліку. Ми змінюємо природу, виходячи із власних потреб, бажань, нестач, інтересів. Звичайно, у різних людей ці потреби, інтереси та бажання можуть бути зовсім різними, але, проте, є певні межі, що дозволяють їх так чи інакше співвідносити. Коли мова йде про радикальну модифікацію людини, ця мірка втрачається. Мабуть, єдине, що може тут визначати плани і проекти, – це людська фантазія [10, 53].

Так, здоров'я людини, безумовно, є однією з найвищих цінностей, особливо для самої людини. Тому сучасна наука займається активною розробкою засобів для покращення здоров'я людини, що дозволяє підвищити якість її життя. Але природно, що за великого потенціалу, що міститься в сучасних технологіях, у цьому аспекті завдання зцілення людини нерідко трансформуються у завдання покращення її природи.

Зупинимось на основних технологіях покращення і модифікації людини та їх можливостях. Це передусім технології, які розробляються у генетиці: маніпуляція окремими генами або ж геномом у цілому [5, 125–138]. Другий тип технологій базується на досягненнях і перспективах так званої нейронауки, тобто нейрофізіології, маніпуляцій на рівні нейронів. Ця галузь привертає

дедалі більш пильну увагу; гострі дискусії викликають і етичні проблеми, що тут виникають. Деякі автори виокремлюють їх у самостійну галузь – «нейроетику». Останнім часом як досить перспективний напрям модифікації людини починають розглядатися нанотехнології.

Виникає питання: чи можуть модифікації за допомогою сучасних технологій призвести до заміни людини якісно відмінними істотами, новим біологічним видом? У ситуації такої невизначеності особливого значення набувають ціннісні, моральні аспекти вибору, перед яким опиняються люди. Не випадково навколо проблем втручання у природу людини розгортаються гострі суперечки. Сьогодні домінує позиція обережного ставлення до різних технологій модифікації людини [3].

Однак успіхи в галузі біотехнологій вражаючі. Вже рутинними процедурами стали виділення з клітини окремих генів, хромосом або їх фрагментів, цілих клітинних ядер; синтез генів поза організмом; молекулярне клонування; цілеспрямована перебудова виділених генетичних структур; тощо. Взагалі тепер ми маємо у своєму розпорядженні потужний, добре розроблений і відносно доступний набір «інструментів» конструювання організмів з наперед запланованим набором спадкових ознак, у тому числі не відомих раніше. Одне з гасел індустріальної революції «Технологія і науково-технічний прогрес забезпечать нас усім» [12, 154–155] набуває нового виміру.

Варто відзначити ще одну сферу модифікації людини – психологічні, психотерапевтичні, психіатричні впливи на людину. Друга назва технологій зміни свідомості дістала назву hi-hume технології (за аналогією до hi-tech технологій). Об'єктом hi-tech технологій є зовнішній світ, макрокосм, об'єктом hi-hume технологій – сам суб'єкт, мікркосм. Технологія робить генетичну конституцію людини і зміст її свідомості (а відповідно і поведінку) предметом раціоналістичного контролю й управління. Здатність керувати поведінкою людини, на думку деяких дослідників, через певний час почне безпосередно залежати від розвитку ДНК-технологій. І майже всі можливості, що прогнозуються в контексті розвитку генної інженерії, мабуть, будуть швидше здійснюватися за допомогою нейрофармакології. Як зазначають В. Ф. Чешко і В. І. Глазко, останнім часом досить швидко відбувається «генерація і розповсюдження технологій модифікації *соціокультурного* (раціоналістичних способів впливу на поведінкові модуси соціальних груп змінної величини) і *когнітивного* (індивідуальне психологічне програмування) кодів» [16, 198]. Результат розвитку обох видів технологій (hi-tech і hi-hume) виявляється у певному сенсі однаковим: технології маніпулювання свідомістю і технології зміни генетичного коду є одночасно технологіями керованої еволюції.

Американський філософ Ф. Фукуяма у книзі «Наше постлюдське майбутнє» безапеляційно заявив, що найістотніша загроза існування людства полягає в розробці ефективних технологій здійснення біовлади: «Агітпроп, трудові табори, перевиховання, фрейдизм, вироблення рефлексів у ранньому дитинстві, біхевіоризм – жоден з цих методів не спирався на знання нейронної структури або біохімічної основи мозку, ні у кого не було розуміння

генетичних джерел поведінки, а якщо і було, то його не можна було застосувати для дії на них» [20]. На його думку, природа людини формує й обмежує можливі види політичних режимів, тому якщо яка-небудь технологія виявиться достатньо потужною, щоб переформувати нас, то це, мабуть, матиме згубні наслідки і для ліберальної демократії, і для природи самої політики.

Таким чином, розвиток технологій, спрямованих на модифікацію людини з метою покращення її природи, викликає занепокоєння серед мислителів та науковців, які здатні передбачити поряд з приладами новітніх технологій і негативні наслідки, що можуть принести з собою такі технології [див. напр.: 17, 62]. Однак, на протигагу прибічникам поміркованого та обачливого ставлення до технологій, що модифікують природу людини, досить популярним стає рух, учасники якого схильні до більш радикальних оцінок можливостей сучасного науково-технічного прогресу. «Найбільш успішна частина людства, а це так званий золотий мільярд, практично розв'язавши матеріальні проблеми, наполегливо орієнтує науку на здійснення метафізичної потреби людського буття – свободи необмеженого у часі і просторі повноцінного фізичного існування» [19, 3].

На нашу думку, ці так звані прибічники «трансгуманізму» не достатньою мірою розглядають психічні, психологічні та духовні зміни, що неодмінно будуть активізовані тілесними трансформаціями. Не тільки жадібність, гнівливість, але й мужність, доброта, кохання тощо укорінені у нашій біології [2, 23]. Ми вважаємо, що людину слід розглядати як синтез (поєднання) двох начал: духовного і фізичного. І тому не існує жодних підстав з якоюсь мірою впевненості стверджувати, що спровоковані маніпуляціями з тілесністю зміни будуть справляти позитивний вплив на духовну компоненту.

Прибічники трансгуманістичного руху вважають, що результатом активного втручання у природу людини за допомогою надсучасних технологій стане постлюдина (posthuman). «Постлюдина – феномен ХХ–ХХІ століття, що перебуває у процесі становлення, але вже на даний момент крім власне теоретичних, чи то культурних обрисів, має ще й суто технічний вимір, який включає такі сфери, як геномні технології, нанотехнології, робототехніку, нейробіологію, штучний інтелект, які поряд з удосконаленням людської природи, можуть докорінно її змінити» [18, 143]. Образ постлюдини, що замальовується трансгуманістами, має досить принадливі риси: розумові і фізичні можливості, що далеко перевершують можливості будь-якої немодифікованої людини. Істота розумніша, ніж будь-яка людина-геній і з набагато більш досконалою пам'яттю; з тілом, що не буде підвладним захворюванням і віку, що забезпечить необмежену молодість та енергію.

Засоби, які трансгуманісти пропонують використовувати для перетворення на пост людей, включають: молекулярну нанотехнологію, генну інженерію, штучний інтелект (деякі вважають, що носії штучного інтелекту стануть першими постлюдьми), ліки для зміни настрою, терапію проти старіння, нейроінтерфейс, програми для керування інформацією, ліки для поліпшення пам'яті, мобільні комп'ютери, промислові винаходи і когнітивні

технології. На думку трансгуманістів, деякі постлюди можуть навіть обрати для себе відмову від власного тіла і жити як інформаційні структури в гігантських надшвидких комп'ютерних мережах. Дехто з дослідників вважає, що створення істот з інтелектом, який перевищує можливості людського в певний момент у майбутньому, може докорінно змінити світ (який стане наповненим машинами, здатними мислити) і відповідно становище людини в ньому. В. Виндж, наприклад, називає такий гіпотетичний момент у майбутньому технологічною сингулярністю [4]. З позиції трансгуманізму цей момент, мабуть, можна вважати часом виникнення постлюдини. Але, безперечно, його не можна оцінювати однозначно з огляду на майбутнє виду *Homo Sapiens*.

Малюючи світле майбутнє, трансгуманісти, однак, намагаються не забути і про можливі небезпеки, хоча в їх інтерпретації ці небезпеки все ж таки більше стосуються соціальних наслідків застосування технологій покращання людини. Так, вони торкаються питання соціальної нерівності. На запитання «Чи не будуть нові технології доступні лише для багатих і впливових? Що буде з іншими?» вони відповідають наступним чином. Нові технології згодом, як правило, дешевшають. Поступово їх вартість знижується, і набагато більше людей можуть дозволити їх собі. Більш досконалі технології можуть дати користь усім. Але спочатку найбільші переваги будуть у тих, хто володіє необхідними засобами, знаннями, особливо бажанням учитися використовувати нові інструменти. Трансгуманісти припускають, що деякі технології можуть посилити соціальну нерівність. Наприклад, якщо стане доступним якийсь спосіб збільшення інтелекту, спочатку він може бути настільки дорогим, що тільки найбагатші зможуть собі його дозволити. Те саме може відбутися, якщо буде знайдено спосіб генетично поліпшувати дітей.

Намагатися через це заборонити технологічні інновації було б помилкою – так вважають трансгуманісти. Якщо для суспільства подібна нерівність є неприйнятною, буде доречніше підсилити перерозподіл доходів у цьому суспільстві, наприклад за допомогою податків і надання безкоштовних послуг (освітніх сертифікатів, комп'ютерів і доступу до Інтернету у бібліотеках, генетичних покращень, що покриваються за рахунок соціального забезпечення тощо).

Із зазначеного вище стає зрозумілим, що трансгуманісти доволі оптимістично налаштовані щодо широкого впровадження новітніх технологій. Але не слід випускати з поля зору той факт, що наслідки застосування високих технологій не можна передбачити повною мірою, зокрема через небачену швидкість науково-технічного поступу. І ті механізми, що спрацьовували раніше, можуть виявитися неефективними в нових умовах.

Пошук вічного життя – одне із найдавніших і глибоко укорінених людських прагнень. Цей пошук є однією з найважливіших тем світової літератури. Він лежить в основі більшості релігійних учень світу про духовне безсмертя і надію на потойбічне життя. Проблема смерті та безсмертя – це питання, якому трансгуманісти приділяють особливу увагу. Трансгуманізм за самою своєю суттю є іморталістично спрямованим напрямом. Трансгуманісти

наполягають на тому, що, чи є щось природним, чи ні, це не стосується того, чи є це гарним і бажаним. До трансгуманізму надія уникнути смерті була пов'язана з ідеєю душі в межах релігійного світогляду. Світські світогляди намагалися знайти пояснення смерті як позитивного явища, зокрема в межах екзистенціалізму – як засіб надання сенсу життю.

Трансгуманісти вбачають у новітніх технологіях можливість згодом перемогти старіння і пропонують почати активні кроки для того, щоб залишитися в живих до того моменту, коли це стане реальністю за допомогою методів продовження життя або кріоніки. Позиція трансгуманістів щодо етики смерті проста. На їх думку, смерть повинна бути добровільною, тобто у кожного має бути можливість продовжувати своє життя або організовувати кріонічне збереження свого тіла.

Отже, трансгуманізм – це багатоликий філософсько-гуманістичний рух, прихильники якого претендують на нове світоглядне осмислення біо-соціальної долі людства. Поява трансгуманістичного світогляду підготовлена всім ходом науково-технічного прогресу. У межах такого осмислення людина не є вершиною еволюції. Тут вона – лише початок майбутнього етапу еволюції виду *Homo sapiens*.

Але водночас, на думку автора, не можна піддаватися ейфорії, аналізуючи відповідні перспективи та процеси. Одним із прикладів відсутності теоретично виваженого обґрунтування є сучасна концепція «дітей-індиго». Апологети концепції уявляють таких дітей як певний прогресивний етап, кращих представників людства. Одночасно антропологічний аналіз проблеми приводить до зовсім інших результатів. Як зауважує А. А. Бесчасна, на багатьох позначилися природно-біологічні та психоневрологічні негативні трансформації людської популяції, що проявилось у недорозвиненості здібностей і задатків, неадекватній поведінці, соціальній агресії, крайньому егоїзмі – по суті саме такі особливості знаходимо у «дітей-індиго». Теорія «дітей-індиго» – це «значною мірою умоглядна та еклектична конструкція. Ці діти не прийшли до нас з космосу [яку вважають деякі послідовники концепції – Т. К.], це абсолютизація реальних природно-біологічних, психічних і соціальних проблем появи та розвитку нових поколінь» [1, 181].

Так звані діти-індиго – це одна з ілюстрацій того, як змінюється людська психіка під впливом техногенних трансформацій. Можливості, що відкриваються перед людиною завдяки новітнім технологіям стосовно власної тілесності, змінюють ставлення людини до самої себе, до свого тіла, у свою чергу, це спричиняє колосальні зміни у культурі взагалі. І тут спостерігається зворотний зв'язок – трансформована культура впливає на людину, на її духовність. У такій ситуації залишається сподіватися лише на «новий Ренесанс», коли туга по справжньому прекрасному взагалі стане настільки сильною, що змусить людей повернутися до старих ідеалів. Але що то будуть за люди? Чи будуть увзагалі люди? Альтернативою може бути опанування ситуації вже зараз. І у цьому виняткову роль відіграє філософія та філософи, які здатні вказати на реальні небезпеки, що приховані за принадами науково-

технічного прогресу, та запропонувати можливі шляхи запобігання реалізації песимістичних сценаріїв майбутнього.

Єдність науки і гуманізму – орієнтир, що вказує шлях до створення науки про людину і для людини: проблема людини, її розвиток, пов'язаний не лише із соціальними, але й біологічними, психологічними і генетичними факторами, дедалі більше зараз висувається на перший план, відбувається переорієнтація наукової проблематики. Основою цих процесів є науково-технічний прогрес. Як зауважує В. С. Семенов, діяльнісні можливості і перспективи людини безмежні «і будуть далі та незмінно нарощуватися, розширюватися та поглиблюватися, поки живе, працює, творить... розвивається та самореалізується людина» [13, 37].

Таким чином, сучасні технології, що постійно удосконалюються, невблаганно змінюють життя людини. Маючи вихідною метою покращення та полегшення людського буття, вони одночасно починають необоротно змінювати це буття, створювати штучне буття, у якому для природної людини не залишається місця. Тому гостро постає питання про майбутнє існування людини як виду *Homo sapiens*. Щодо цієї проблеми не існує єдиної точки зору серед науковців: одні дотримуються технократистських та технологістських позицій, інші схилиються до технопесимізму. Зміни, що відбуваються у зовнішньому стосовно людини просторі, не залишають незмінною її духовність, дух, тобто те, що виражає себе у любові, доброті, співучасті тощо, те, що по суті становить серцевину людської культури. Змінюючи свою тілесність, людина також трансформує закладені у культурі уявлення про прекрасне та потворне, добро та зло тощо (деякі сучасні витвори є яскравим підтвердженням). Отже, відбувається редукування духовності, її занепад.

Не викликає сумніву той факт, що на сучасному етапі свого розвитку людство переживає певну кризу, викликану некерованим науково-технічним прогресом, який проявляється у низці глобальних проблем і пов'язаному з ними погіршенні деяких аспектів якості життя людей. Хоча б часткове розв'язання цих проблем потребує раціонального запровадження нових технологій, які дають багатообіцяльні перспективи для майбутнього людини. Але одночасно ці новітні технології загрожують спричинити ще більші за масштабами проблеми, з якими людство однозначно не в змозі буде впоратися. Тому запровадження нових технологій, безперечно, повинно бути позбавлене невинуватеної ейфорії і враховувати як позитивні, так і негативні перспективи поширення транслюдських технологій.

По суті проведений аналіз гуманітарних перспектив доби техно-науки засвідчує, що науково-технічний прогрес спричиняє різноманітні концепції майбутнього людини. Ці концепції, у свою чергу, формують соціальне замовлення на подальші (у тому числі потенційно небезпечні) дослідження. Тобто відбувається посилення зворотних зв'язків у системі «техно-наука – людина» як провідний аспект сучасних гуманітарних трансформацій. Через надзвичайну комплексність процесів, які відбуваються у досліджуваній системі, ці зв'язки є слабопрогнозованими.

Таким чином, основою гуманітарних перспектив виду *Homo Sapiens* крізь призму технологізації його буття постає загроза втрати людиною своєї людської сутності, формування нової істоти, яка не є людиною в усталеному розумінні, тенденція до симбіотизації раціональних і тілесних структур людини і техніко-технологічних систем з технологічною сингулярністю у тезаурусі можливостей. Детермінуючим чинником таких перспектив визначено посилення слабкопрогнозованих зворотних зв'язків у системі «техно-наука – людина».

Отже, у цьому контексті посилюється роль етики науки як детермінованого чинника еволюції виду *Homo sapiens* в сучасних умовах. Лише розумне використання досягнень науково-технічного поступу здатне запобігти потенційним небезпекам транслюдських технологій. У ХХІ ст. з усією гостротою постало питання щодо розробки нової, аксіологічної концепції науки, сутність якої має стати предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бесчасная А. А. Дети-индиго – пришельцы из космоса? / А. Ахметовна Бесчасная // Человек. – 2008. – № 3. – С. 178–181.
2. Борзенков В. Г. Эпистемологические препятствия на пути научного познания человека / В. Г. Борзенков. – Человек. – 2012. – № 1. – С. 5–23.
3. Вельков В. В. На пути к генетически модифицируемому миру / В.В. Вельков // Человек. – 2002. – № 2. – С. 22–37.
4. Виндж В. С. Технологическая сингулярность [Электронный ресурс] / В. С. Виндж. – Эквадор : Либрусек, 2012. – Режим доступа: <http://lib.rus.ec/b/101455/read#t2>.
5. Гнатик Е. Н. Некоторые философско-гуманитарные проблемы генетики человека / Е. Н. Гнатик // Вопросы философии. – 2004. – № 7. – С. 125–138.
6. Еляков А.Д. Информационная перегрузка / А. Д. Еляков // Социс. – 2005. – № 5. – С. 114–121.
7. Кара-Мурза С.Г. Наука и кризис цивилизации / С.Г. Кара-Мурза // Вопросы философии. – 1990. – № 9. – С. 3–15.
8. Концептуальні виміри екологічної свідомості : [монографія] / [М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов та ін.]. – К. : Парапан, 2003. – 312 с.
9. Лукьянец В. С. Наука ХХІ века: прорыв в новую реальность / В. С. Лукьянец // Наука. Синергетика. Освіта: матеріали Міжнар. наук. конф. – Суми : СумДПУ, 2005. – С. 3–21.
10. Модификация человека (круглый стол Института философии РАН и журнала «Человек») // Человек. – 2006. – № 5. – С. 52–64.
11. Попкова Н. В. Глобальные проблемы современности и технологическое развитие / Н. В. Попкова // Вестник МУ. Сер. 7. Философия. – 2005. – № 1. – С. 96–106.

12. Пустовойт В.І. Вчення про ноосферу як започаткування методологічних засад становлення планетарної цивілізації / В.І. Пустовойт // Філософські науки. – Суми, 2009. – С. 152–157.
13. Семенов В. С. О перспективах человека в XXI столетии / В. С. Семенов // Вопросы философии. – 2005. – № 9. – С. 26–37.
14. Хилько М. Екологічна політика / М. Хилько. – К.: Абрис, 1999. – 363 с.
15. Цикин В.А. Система образования в ноосферном измерении / В. А. Цикин // Філософські науки. – Суми, 2008. – С. 89-98.
16. Чешко В. Ф. High Hume (биовласть и биополитика в обществе риска) / В. Ф. Чешко, В. И. Глазко. – М. : РГАУ МСХА, 2009. – 319 с.
17. Чумаков П. М. Выход за пределы возможного: проект «геном человека» / П. М. Чумаков. – Человек. – 2012. – № 1. – С. 55-63.
18. Шевченко М. О. Буття людини в геномній перспективі дис. ... канд. філос. наук: 09.00.09 / Мирослав Олексійович Шевченко. – К, 2006. – 155 с.
19. Яковлев В. А. Бинарность ценностных ориентаций науки / В.А. Яковлев // Вестник МУ. Сер. 7. Философия. – 2001. – № 5. – С. 3-17.
20. Fukuyama F. Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution / F. Fukuyama. – New York : Farrar, Straus and Giroux, 2002. – XIII. – 256 p.

РЕЗЮМЕ

Т. М. Карпенко. Гуманитарные перспективы вида Homo Sapiens эпохи техно-науки.

В статье проанализированы гуманитарные перспективы современного человека как синтез духовного и физического сквозь призму технологификации его бытия. Акцентирована угроза утраты человеком своей человеческой сущности, формирования нового существа, которое не является человеком в устоявшемся понимании, тенденции к симбиотизации рациональных и телесных структур человека и технико-технологических систем с технологической сингулярностью в тезаурусе возможностей.

Ключевые слова: человек, гуманитарные перспективы, техно-наука, трансгуманизм, технологическая сингулярность.

SUMMARY

T. M. Karpenko. Humane Perspectives of Homo Sapiens in the Age of Techno-science.

The author analyzes humane perspectives of the modern Man as a synthesis of spiritual and physical in the context of Man's being technologification. It is emphasized the danger of Man's human essence loss, formation of a new creature, which is not Man in a common sense, tendency to rational and corporal Man's structures and technosystems symbiosis with technosingularity in the thesaurus of possibilities.

Key words: Man, humane perspectives, techno-science, transhumanism, technosingularity.